

Barne- og familiedepartementet
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO

Vår saksbehandler
Click here to enter text.

Vår dato
24.01.2024
Deres dato
08.12.2023

Vår referanse
23/00932-2
Deres referanse
23/4107-

Høringssvar fra Norges Bondelag - Omdanning av Opplysningsvesenets fond til aksjeselskap

1. Innledning

Vi viser til høringsbrev av 8. desember 2023 med høringsfrist 22. januar 2024. Med dette inngis høringssvar fra Norges Bondelag.

Med ca. 60 000 medlemmer representerer Norges Bondelag flertallet av de aktive bøndene i Norge. Medlemmene har en omfattende kontaktflate mot Opplysningsvesenets fond og dets eiendommer, som forpaktere eller jordleiere av et stort antall jordbrukseieendommer, og leiere eller festere av annen grunn. Bondelagets medlemmer er også i stor utstrekning naboer eller berørt av fondets eiendomsforvaltning på annen måte.

2. Hovedbudskap

Norges Bondelag mener det er sentralt at staten har tilstrekkelig kompetanse og kapasitet til å ivareta fondets grunneierrolle på en tilfredsstillende måte. Dette gjelder uavhengig av hvilken organisasjonsform man velger. Det er viktig at omdanningen ikke skjer slik at det skapes diskontinuitet. Fondets kontraktsparter og andre interessenter må være trygge på at inngåtte avtaler blir holdt og fulgt opp, og at man kan få kontakt med og nødvendige svar fra saksbehandlerne.

Forslaget går ut på at forvaltningen av fondets eiendommer skal være organisert rent forretningsmessig. Det kan stilles spørsmål ved om det er hensiktsmessig og ønskelig at staten over tid skal eie spredte forpaktingsbruk og arealer for jordleie rundt om i landet. **Norges Bondelag mener at dyrkamark og driftsapparat bør selges til aktive bønder, og at det må settes av nødvendige ressurser til å gjennomføre dette.**

Norges Bondelag er bekymret for at fondets mulighet til å søke omdisponering av dyrka mark, vil utfordre jordvernet og medføre økt nedbygging. Det vil være svært uheldig med tanke på verdien av god matjord som grunnleggende for bedre beredskap og matsikkerhet.

Bondelagets Servicekontor AS

Norges Bondelag

Postadresse: Postboks 9354 Grønland, 0135 OSLO, Tlf: 22 05 45 00
Besøksadresse: Landbrukets Hus, Hollendergata 5, 0190 OSLO
Bankkonto: 8101.05. 91392, **Org.nr.:** 985063001 MVA
bondelaget@bondelaget.no, www.bondelaget.no

Bankkonto: 8101.05.12891
Org.nr: 939678670

3. Bakgrunn

Den særskilte organiseringen av Opplysningsvesenets fond har sammenheng med at eiendomsmassen og avkastningen av den, fra gammelt av har vært bundet til kirkelige formål. Denne forbindelsen er ikke lenger aktuell. Fondet har forvaltet eiendommene siden 1821, og i løpet av den tiden solgt vel 95 % av den opprinnelige eiendomsmassen. Det går fram av høringsnotatet at Den norske kirke skal overta en del av den gjenværende eiendomsmassen, mens resten blir ren statsgrunn.

Fondet forvalter heller ikke lenger Den norske kirkes boligordning. Kirken overtar selv de eiendommer den skal ha, og den resterende eiendomsmassen skal ikke lenger ivareta kirkelige hensyn.

Norges Bondelag har i den forbindelse merket seg at fondet eier 20 forpaktningsbruk og 149 jordleiebruk, knapt 900 000 daa skog og utmark, og ytterligere 400 000 daa i sameie.

4. Organisasjonsform

Av punkt 2.6 i høringsnotatet går det uttrykkelig fram at statens formål med eierskapet er høyest mulig avkastning over tid, og at man derfor har valgt en selskapsorganisering. Denne avkastningen skal bidra til Kirkebevaringsfondet, der det om kort tid er forutsatt et årlig overskudd på en halv milliard. Dette er vesentlig mer enn fondets frie avkastning i dag.

Norges Bondelag er bekymret for at dette utbyttebehovet fra gjenværende eiendomsmasse vil kunne medføre virkninger det er viktig å unngå. Vi vil kommentere dette nærmere i det følgende.

5. Særlig om forholdet til jordvernet

Fondets jordbrukseiendommer – forpaktningsbruk og jordleiebruk – har gjennom en årrekke vært ført som negativ egenkapital i fondets balanse. Det kan derfor ikke være forretningsmessige grunner til at denne eiendomsmassen skal videreføres i fondet, med mindre eiendommene omdisponeres til formål som innebærer nedbygging av dyrkamark.

Prestegårdene ligger normalt relativt sentralt i jordbruksbygdene og har dermed god jord som har vært dyrka over lang tid. Vi forstår det slik at fondet skal kunne søke omdisponering av denne jorden. For eksempel heter det i punkt 2.6 at *«[t]idligere skogbruks- og jordbrukseiendommer som er omregulerte av kommuner, NVE eller andre, skal fremdeles kunne selges kommersielt»*. Omdisponering og nedbygging av dyrkamark av høy kvalitet, vil i sterk grad utfordre jordvernet, både direkte når det gjelder fondets egne eiendommer, og indirekte når det gjelder andre arealer. Det vises i den forbindelse til at det vil ha en betydelig signaleffekt om nedbygging av god matjord skjer i regi av staten. Andre aktører vil da senere kunne anføre forskjellsbehandling dersom de ikke får den samme muligheten. Norges Bondelag viser i denne sammenheng til Totalberedskapskomisjonens utredning NOU2023:17 som anbefaler en restriktiv jordvernpraksis framover for å sikre nødvendige arealer til matproduksjon.

Dersom nedbygging gjennomføres, vil staten selv motarbeide sin egen jordvernstrategi, vedtatt sommeren 2023, og det på de mest verdifulle jordbruksarealene. Norges Bondelag mener at dette ville medføre en svært uheldig situasjon. Det vil også gjøre det krevende for kommuner og statsforvaltere som omdisponeringsmyndigheter, å behandle slike saker.

Forutsetningen i samme punkt om at jord- og skogeiendommer bare skal selges til aktører som konsesjonslovgivningen tillater, følger uansett av konsesjonslovgivningen, og representerer ingen begrensning i fondets handlingsrom.

Norges Bondelags mener på grunnlag av det ovennevnte at fondets jordbruksarealer og driftsapparat i jordbruket, så langt det er mulig bør selges til aktive bønder i nærområdet.

6. Særlig om forholdet til eiendomsforvaltningen

Norges Bondelag har ellers erfaring med at fondet, til tross for kompetente og dedikerte ansatte, har hatt for liten kapasitet til å håndtere massen av henvendelser på en tilstrekkelig god måte. Dette kan gjelde alt fra nødvendig samtykke til tiltak på nabogrunn og felles tiltak, til spørsmål om avtaler, reforhandling, fornyelse, og en lang rekke andre spørsmål.

Norges Bondelag mener på denne bakgrunn at Opplysningsvesenets fond må sikres tilstrekkelig kapasitet og kompetanse til å forvalte sin eiendomsportefølje.

7. Merknad til § 4 i loven

Norges Bondelag mener det er fornuftig at fondets eiendomsmasse, inkludert eiendommer med særskilte hjemmelsforhold, forvaltes av samme organ og på samme måte.

Slik vi ser det, er henvisningen i § 4 til «forrige» rettighetshaver, misvisende. Alle fondets eiendommer har tidligere rettighetshavere, men det sentrale er om noen har en rettighet i eiendommen *i dag*. Etter vårt syn kan dette avklares ved at «forrige rettighetshaver» endres til «rettighetshaver til eiendommen».

Siste punktum bør etter vårt syn vise direkte til skjønnsprosessloven § 54. Ordningen for sakskostnadsfordelingen er rimelig, og følger systemet etter veglova § 53, jf. Rt. 1998 side 2047. Tvist *om* man har en vegrett eller ikke, følger de vanlige sakskostnadsreglene. Dersom retten derimot kommer til at det *ikke* er vegrett, må det eksproprieres og da gjelder skjønnsprosesslovens bestemmelser om sakskostnader for hele prosessen. Dette vil også gjelde for fondet, dersom det viser seg at fondet *ikke* er (ene-)eier av eiendommene.

Særskilte hjemmelsforhold kunne brukes som argument for å ikke frivillig selge hele eller deler av de eiendommene dette gjelder. Dette vil kunne hindre både markedsmuligheter og salg av jordbrukseiendom.

Det fremgår av høringsnotatet punkt 6.3 at staten, etter en eiertid på over 200 år, mener den gjennom fondet er eneeier av alle de aktuelle eiendommene. Gitt fondets disposisjonsrett og at en eventuell «rette eier» ikke har utøvd direkte eierskap på mange generasjoner, kan det være grunn til å sette en preklusiv frist for å reise krav etter loven. Dersom det ikke reises krav innen fristen, faller eierskapskrav til eiendommene bort.

Dersom det settes en romslig frist, på for eksempel 10 år, slik at eventuelle rettighetshavere får tid til å skaffe seg kunnskap og områ seg, vil en slik regel formodentlig kunne være i samsvar med Grunnloven § 105 og EMK P 1-1. Dette må også ses i sammenheng med hvordan prosessreglene er lagt opp, der et rettmessig krav ikke vil medføre kostnader, men tvert imot full erstatning for rettigheten i tillegg til full sakskostnadsdekning. I ekspropriasjonsretten for øvrig har grunneier korte frister for å kreve ekspropriasjon av eiendom som blir gjort utjenlig.

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Sigrid Hjørnegård

Sigrid Hjørnegård Erlend Stabell Daling